

УДК 342.951:32-053.6/.81(477)
DOI: 10.31733/2078-3566-2021-6-633-637

Олена ІВАНІЙ[©]
кандидат педагогічних наук, доцент
(Сумський державний педагогічний університет
імені А. С. Макаренка, м. Суми, Україна)

ЗАКОНОДАВЧІ ТА ІНСТИТУЦІЙНІ ЗАСАДИ МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

Питання державної молодіжної політики потребують особливої уваги, особливо з погляду нормативно-законодавчої та інституційної бази. Зважена, відповідальна та доказова молодіжна політика у контексті нового законодавства дає стимул для налагодження партнерських взаємовідносин між молоддю та владою, створює нове підґрунтя для розбудови сильної та активної молодіжної спільноти, допомагає молоді подолати найбільш складні перехідні етапи життя від юності до навчання, від пошуку першого робочого місця до створення сім'ї, скористатися різними перевагами та програмами державної підтримки. Енергія змін, яка, природно, є в молоді, має перетворитися на енергію розвитку країни і втілитися у побудову кращого майбутнього для кожного українця.

Ключові слова: державна молодіжна політика, нормативно-правова база забезпечення молодіжної політики, молодіжна стратегія, молодіжна політика суспільства.

Постановка проблеми. Міжнародна спільнота приділяє велику увагу проблемам молоді, адже творчий потенціал і соціальний ресурс молоді становлять основу модернізації суспільства. Україна на сьогодні має низку невирішених молодіжних проблем, як-то: безробіття, поширення асоціальних проявів, проблеми зі станом здоров'я, в шлюбно-сімейних відносинах, а також у відносинах, пов'язаних із необхідністю самореалізації, інтеграції молоді у суспільне життя, що розвиватиме її національну свідомість на основі суспільно-державних цінностей та відповідального громадянства, надаватиме молоді можливості для успішної соціалізації, підвищить рівень її громадянських компетентностей, її спроможність бути самостійним, життєстійким, активним, патріотичним і відповідальним учасником суспільного життя.

Саме тому державна молодіжна політика в Україні має стати пріоритетним і специфічним напрямом діяльності держави і здійснюватися в інтересах молодої людини, суспільства, держави; з урахуванням можливостей України, її економічного, соціального, історичного, культурного розвитку і світового досвіду державної підтримки молоді.

Аналіз публікацій, в яких започатковано вирішення цієї проблеми. Вагомий внесок у дослідження становлення системи правового захисту молоді зробили українські вчені М. Перепелиця, М. Головенько, М. Головатий, Є. Бородін. Молодіжна політика загалом та окремі її аспекти часто були об'єктом досліджень багатьох вчених та науковців, серед яких необхідно згадати В. Барабаша, Г. Коваль, Л. Кривачук, Н. Метьолкіну, В. Орлова, І. Парубчака, А. Пойченка, В. Ребкала, С. Толстоухову, І. Хохрякову та ін.

Мета статті полягає в аналізі нормативно-правової та інституційної бази державної молодіжної політики для з'ясування напрямів адаптації до стандартів молодіжної політики ЄС.

Виклад основного матеріалу. Молодіжна політика суспільства – це чітко та об'єктивно визначена система ідей, принципів, теоретичних положень стосовно місця, ролі та перспектив молоді в поступальному розвитку суспільства, закріплених у законодавчих, нормативних актах, інших документах (у програмних документах політичних партій, заявах громадських організацій, промовах окремих суспільних

лідерів), а також притаманних громадській думці, передусім молоді, та діяльність суб'єктів молодіжної політики (якими є різноманітні суспільні інституції, а також молодь) щодо втілення найбільш ефективними засобами цих ідей, теоретичних положень у реальність в інтересах молоді та суспільства в цілому [2, с. 48].

Законодавчо-правовий механізм державної молодіжної політики формується та реалізується шляхом: ухвалення законодавчих актів; проведення у Верховній Раді щорічних слухань про становище молоді та підготовки доповіді з цього питання Верховній Раді, Президенту України; створення механізмів та інститутів для проведення в життя законів щодо захисту прав та інтересів молоді; створення соціальних служб для молоді та підготовки соціальних працівників; розроблення та реалізації цільових комплексних молодіжних програм; вироблення механізмів для впровадження міжнародного законодавства, ратифікації документів міжнародних організацій тощо [3, с. 117].

Нормативно-правова база молодіжної політики в незалежній Україні пройшла великий шлях (Декларація «Про загальні засади державної молодіжної політики в Україні» 1992 р., закони України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» 1993 р., «Про молодіжні та дитячі громадські організації» 1998 р., «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю» 2001 р., «Про Загальнодержавну програму підтримки молоді на 2004–2008 роки» 2003 р.). З 2009 року починають затверджуватися Державні цільові соціальні програми під назвою «Молодь України», в яких Міністерство молоді та спорту постійно формує для себе нові пріоритети діяльності на наступні 5 років: на 2009–2015 рр., 2016–2020 рр., найновіша – на 2021–2025 рр.

Водночас нормативно-правове забезпечення практично не було систематизованим та не встигало за масштабом завдань і викликів, які поставали перед державою і суспільством, що ускладнювало його застосування. У попередні роки недостатньо уваги було приділено проблематиці визнання і бачення молоді як суб'єкта політики, розвитку цифрових інструментів молодіжної політики та роботи з молоддю, а також урахуванню кращого світового та європейського досвіду з вирішення цих питань. Зокрема, не було відображено багатьох положень, які закріплені у Європейській хартії про участь молоді в муніципальному та регіональному житті (1992 р.). У преамбулі Хартії зазначається, що активна участь молодих людей в ухваленні рішень і діяльності на місцевому і регіональному рівнях має важливе значення, якщо ми хочемо побудувати більш демократичне, солідарне і процвітаюче суспільство.

Загалом був відсутній ідеологічний підхід до державної молодіжної політики. Після 2014 року внаслідок зовнішньої агресії та піднесення громадянської активності населення нагальною стала потреба у законодавчому врегулюванні та вдосконаленні таких питань, як: формування нової концепції національно-патріотичного виховання молоді; внутрішня та зовнішня міграція молоді; мобільність у вимушеній зміні місця проживання та соціальне забезпечення вимушено переміщених молодих осіб; участь молоді у бойових діях; адаптація молоді після демобілізації, зважаючи на набуті психофізичні та емоційні особливості здоров'я, наслідки перенесених захворювань, травм і ушкоджень тощо.

Отже, назрівала потреба в оптимізації механізмів реалізації законодавчих гарантій у молодіжній сфері відповідно до сучасних реалій, розробки системного, ретельно вивіреного, науково обґрунтованого і довготермінового плану дій, результати якого стануть відчутні в близькій перспективі.

12 березня 2021 року було прийнято Національну молодіжну стратегію до 2030 року, що має забезпечити створення можливостей для молоді, яка проживає в Україні, бути конкурентоспроможною, брати участь у житті суспільства і, як свідомі громадяни, робити свій внесок у подальший розвиток українського суспільства. Вона передбачає на всіх етапах реалізації спільну та скоординовану діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування у партнерстві з інститутами громадянського суспільства, установами та закладами, що працюють з молоддю, молодіжними центрами, фахівцями, що працюють з дітьми та молоддю, молодіжними працівниками, молодіжними консультативно-дорадчими органами, органами учнівського та студентського самоврядування, міжнародними організаціями, представниками роботодавців, бізнесу за безпосередньої участі молоді [4].

Стратегія запровадила нові підходи для розвитку молоді в Україні, враховуючи аспекти, передбачені іншими документами: Цілями сталого розвитку України на період

до 2030 року, молодіжними стратегіями та документами, що регламентують засади розвитку молодіжної політики ООН, Ради Європи та Європейського Союзу. Окрім того, вона врахувала демографічні, безпекові та економічні виклики, що зараз стоять перед державою та суспільством.

Документ передбачає створення умов для посилення самостійності молодих людей, формування у них навичок здорового способу життя, розвитку фізичної культури, здорового харчування тощо.

Вперше українська держава звернула увагу на становище молоді на тимчасово окупованих територіях України та на необхідності стратегічних дій щодо збереження зв'язків і створення умов для подальшої реінтеграції молоді.

Для ефективної реалізації стратегічних завдань передбачається постійний моніторинг їх виконання та щорічна оцінка ефективності реалізації молодіжної політики (здійснення проєктів, заходів програми «Молодь України», аналіз становища молоді в Україні на державному, регіональному і місцевому рівнях, а саме: дослідження її потреб, інтересів, цінностей, соціально-економічного становища, вивчення та створення бази статистичних даних тощо).

Реалізація Стратегії здійснюється у два етапи. На першому етапі (до 2022 року) планувалося: удосконалення нормативно-правової бази щодо забезпечення реалізації державної молодіжної політики, яка відповідає сучасним світовим практикам та забезпечує впровадження ефективних механізмів та інструментів для роботи з молоддю та розроблення й затвердження державних цільових програм, спрямованих на вирішення питань молоді на всіх рівнях урядування.

На другому етапі (до 2030 року) передбачається:

– забезпечення ефективного виконання нормативно-правових актів, державних цільових програм, інших програм, спрямованих на вирішення питань молоді на всіх рівнях урядування;

– виконання міжнародних договорів у молодіжній сфері;

– проведення оцінки ефективності реалізації молодіжної політики;

– розроблення за результатами оцінки рекомендацій про становище молоді, їх обговорення і презентація за участю експертів та інших заінтересованих сторін;

– подальше удосконалення законодавства у сфері молодіжної політики.

З метою удосконалення методів та інструментів реалізації молодіжної політики, зміцнення інституційної спроможності молодіжних та дитячих громадських об'єднань, закріплення європейських підходів до молодіжної політики 27 квітня 2021 року Верховною Радою України був ухвалений, а з 22 травня 2021 року набув чинності закон України «Про основні засади молодіжної політики» [5].

Основними завданнями молодіжної політики відповідно до закону є:

– створення умов для залучення молоді до громадського, політичного, соціально-економічного, культурного життя суспільства, популяризація ролі та важливості участі молоді у процесі ухвалення рішень;

– підтримка молоді в реалізації її соціально-економічного потенціалу, у тому числі для вирішення житлових питань, питань професійного розвитку, працевлаштування, задоволення освітніх, медичних, культурних та інших потреб;

– формування громадянської, національної та культурної ідентичності української молоді;

– сприяння інституційному розвитку молодіжних та дитячих громадських об'єднань, молодіжних центрів, посилення їхньої ролі у процесі соціалізації молоді;

– розвиток молодіжної інфраструктури;

– розвиток національної та міжнародної молодіжної співпраці.

Документ визначає, що молодь – це люди віком від 14 до 35 років, та запроваджує дієві механізми залучення молоді до процесу вироблення й ухвалення рішень. На національному рівні – через Національну раду з питань молоді при Кабінеті Міністрів України, на місцевому – через молодіжні ради та радників з питань молоді.

Закон урегулює питання діяльності Українського молодіжного фонду. Згідно з документом, фонд є бюджетною установою, що виконує спеціальні функції щодо сприяння реалізації завдань молодіжної політики, визначає молодіжні проєкти, на реалізацію яких надаються гранти. Його діяльність спрямовує та координує Міністерство молоді та спорту України. Політика прозорості діяльності фонду забезпечується збалансованою структурою органів управління та відкритим процесом

їхнього формування.

Крім того, законом передбачено створення розгалуженої мережі молодіжних центрів на всеукраїнському, обласному та місцевому рівнях, які сприяють соціальному та індивідуальному розвитку дітей та молоді на засадах залучення до ухвалення рішень та інтеграції в життя громади, забезпечують розвиток громадянської та неформальної освіти, запроваджують інші форми змістовного дозвілля дітей та молоді, здійснюють методичне та інформаційне забезпечення діяльності молодіжних та дитячих громадських об'єднань, інших суб'єктів молодіжної роботи [5].

Закон регулює також і роботу молодіжних просторів на базі закладів освіти, культури, охорони здоров'я, фізичної культури та спорту, підприємств, установ та організацій незалежно від форми власності та підпорядкування, що використовуються з метою надання послуг з неформальної освіти, культурного розвитку, донесення до дітей та молоді інформації про необхідність збереження здоров'я, популяризації здорового способу життя, проведення активного та змістовного дозвілля, розвитку вуличних культур.

З'явилися в новому законодавстві «молодіжні працівники» – особи, що є своєрідними менторами для молодих людей на шляху від дитинства до дорослого життя, які пройшли навчання за спеціалізованою програмою та можуть фахово здійснювати молодіжну роботу.

Тож нині в Україні створено розгалужену систему державних органів, метою яких є формування та реалізація державної молодіжної політики. Водночас питаннями реалізації молодіжної політики займаються не лише державні органи. Молодь також не стоїть осторонь тих процесів, які нині відбуваються в політичному, громадському житті суспільства. Вона намагається підвищити ефективність свого впливу на суспільне життя, прагне об'єднатися, зорганізуватися у свої громадські об'єднання. Молодіжні та дитячі громадські об'єднання отримали широкий спектр інструментів для повноцінної партнерської участі у формування та реалізації молодіжної політики, вирішення питань власного інституційного розвитку.

Ще один вкрай важливий документ у стратегічному розвитку державної молодіжної політики було прийнято 02 червня 2021 року. Ним стала державна цільова соціальна програма «Молодь України» на 2021–2025 роки, метою якої є створення можливостей для самореалізації та розвитку потенціалу молоді в Україні, її участі та інтеграції у суспільне життя, що передбачає концентрацію зусиль на таких завданнях: підвищення рівня компетентностей молоді, у тому числі громадянських; підвищення рівня культури волонтерства серед молоді; активізація залучення молоді до процесів ухвалення рішень; зміцнення соціальної згуртованості молоді, у тому числі шляхом здійснення обмінів молоддю в межах України та у партнерстві з іншими державами і міжнародними організаціями [1].

Процес виконання Програми передбачає:

- здійснення комплексу експертно-аналітичних, організаційних, впроваджувальних і підсумкових оціночних заходів, які базуються на основі даних, структурованих за статтю, віком, місцем проживання та іншими ознаками, що передбачає проведення аналізу становища дівчат, жінок, хлопчиків та чоловіків у суспільстві;

- проведення інформаційно-просвітницьких кампаній для інформування молоді, зокрема вразливих категорій молоді, про можливості, наявні та нові інструменти, її права та обов'язки з метою її самореалізації, розвитку, участі та інтеграції у суспільне життя;

- здійснення міжнародної молодіжної співпраці, сприяння інтеграції молоді у світову та європейську молодіжну спільноту, взаємодію з українською молоддю діаспори, впровадження найкращих міжнародних практик та інструментів у роботі з молоддю, співпрацю з міжнародними та закордонними партнерами.

Висновки. Отже, завдяки оновленню в 2021 році державної молодіжної політики, вона успішно реалізовується на загальнодержавному, регіональному та місцевому рівнях, проводиться робота з молоддю в територіальних громадах, розширюється участь молоді у процесах ухвалення рішень, утворені молодіжні центри різного рівня (у тому числі державна установа «Всеукраїнський молодіжний центр»), молодіжні консультативно-дорадчі органи, започатковано національний конкурс «Молодіжна столиця України», численні програми, конкурси і проекти для самореалізації та сталого розвитку молоді, виконується програма «Молодіжний працівник», здійснюється фінансова підтримка проектів молодіжних та дитячих громадських організацій,

розвивається міжнародна молодіжна співпраця, підвищено рівень національної та міжнародної мобільності молоді. В Україні нарешті з'явилися реальні можливості щодо створення нової вітчизняної моделі молодіжної політики з урахуванням найкращого європейського досвіду та відповідно до стандартів Європейського Союзу.

Список використаних джерел

1. Державна цільова соціальна програма «Молодь України» на 2021–2025 роки від 02.06.2021 р. № 579-2021-п. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/579-2021-p#Text>.
2. Карнаух А. А. Молодіжна політика: проблеми та перспективи. *Віче*. 2007. № 18. С. 47–48.
3. Коваль Г. В. Розвиток державної молодіжної політики: теорія, методологія, механізми реалізації : монограф. Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2013. 432 с.
4. Національна молодіжна стратегія до 2030 року. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/94/2021#Text>.
5. Про основні засади молодіжної політики : Закон України від 27.04.2021 *Відомості Верховної Ради України*. 2021. № 28. Ст. 233.

Надійшла до редакції 13.12.2021

References

1. Derzhavna tsilova sotsialna prohrama «Molod Ukrainy» na 2021–2025 roky vid 02.06.2021 r. № 579-2021-p. [State target social program «Youth of Ukraine» for 2021–2025 from 02.06.2021 № 579-2021-p]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/579-2021-p#Text>. [in Ukr.].
2. Karnauh, A. A. (2007) Molodizhna polityka: problemy ta perspektyvy [Youth policy: problems and prospects]. *Viche*. № 18, pp. 47–48. [in Ukr.].
3. Koval, H. V. (2013) Rozvytok derzhavnoi molodizhnoi polityky: teoriia, metodolohiia, mekhanizmy realizatsii [Development of state youth policy: theory, methodology, implementation mechanisms] : monohraf. Mykolayiv : Vyd-vo ChDU im. Petra Mohyly, 432 p. [in Ukr.].
4. Natsionalna molodizhna stratehiia do 2030 roku [National Youth Strategy until 2030]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/94/2021#Text>. [in Ukr.].
5. Pro osnovni zasady molodizhnoi polityky [On the basic principles of youth policy] : Zakon Ukrainy vid 27.04.2021. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 2021. № 28, art. 233. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1414-20#Text>. [in Ukr.].

ABSTRACT

Olena Ivanii. Legislative and institutional bases of youth policy in Ukraine. Young people are characterized by an active life position, a high demand for education, mobility, and the development of new types and fields of activity. They have certain expectations associated with finding their own way and opportunities for self-realization. The success of these processes is an indicator of the realization of the society potential. Therefore, the state youth policy should be reoriented from directivity to service, and young people should be ready and able to act independently, take responsibility for their actions. Today, Ukraine is actively striving to improve the process of forming and implementing youth policy by including to the legislation most of the provisions of the European Charter on youth participation in public life at the local and regional level, codifying legislation in the field of youth policy, introducing new forms, methods and tools of youth work, taking into account the best foreign and national practices. Participation of young people in decision-making by the authorities, creation of socio-economic, political, organizational, legal conditions and guarantees for life self-determination, intellectual, moral, physical development of young people, realization of their creative potential, grants for young people from the state – all this is provided for the new Ukrainian legislation on youth policy. It can be stated that today a significant rule-making work has been carried out, the State target social program «Youth of Ukraine» for 2021–2025, the National Youth Strategy until 2030, the law «On the basic principles of youth policy» have entered into force, designed to ensure proper conditions for the development and socialization of young people in the country, its formation as a progressive class of a new generation of the future Ukrainian society. Due to the strategic renewal of youth policy, the participation of young people in decision-making processes has significantly expanded, youth centers and advisory bodies have been established, numerous programs, competitions and projects for self-realization and sustainable development of young people have been launched, financial support for projects of youth and children's public organizations has been provided, international youth cooperation has developed, and the level of national and international youth mobility has been increased.

Keywords: state youth policy, regulatory basis for ensuring youth policy, youth strategy, youth policy of society.